

SIMONE WEILOVÁ

DUCHOVNÁ AUTOBIOGRAFIA

EUROPA

(Výber z textov a listov)

SIMONE, WEILOVÁ

EUROPA

Vydanie publikácie z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Simone Weilová Duchovná autobiografia (výber z textov a listov)

Preklad a poznámky © Andrej Záhurecký 2025

Redakčná úprava © Martin Plch 2025

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2025 visual communication

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2025

Ako šiesty zväzok edície Sophia Perennis

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2025

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-039-6

SOPHIA
PERENNIS

Zväzok 6

DUCHOVNÁ AUTOBIOGRAFIA

(Výber z textov a listov)

OBSAH

Úvodná poznámka prekladateľa	9
Niekoľko úvah o pojme hodnoty	13
Skúsenosť zo života v továrni.....	21
Rozjímanie o poslušnosti a slobode.....	41
Listy otcovi Perrinovi	48
<i>Prvý list: Duchovná autobiografia</i>	49
<i>Druhý list: Posledné úvahy</i>	66
Formy implicitnej lásky k Bohu	76
Myšlienky o láske k Bohu	130
Voľné úvahy o Božej láske	135
Božia láska a nešťastie.....	142
List Georgeovi Bernanosovi	171
List Joëovi Bousquetovi.....	178
Aká je podstata okcitánskej inšpirácie?	188
Dotazník.....	202
List jednému rehoľníkovi	204
List Jeanovi Wahlovi	248

ÚVODNÁ POZNÁMKA PREKLADATEĽA

Po druhom, opravenom vydaní knihy Simone Weilovej *Tiaž a milosť* v roku 2021 a po vydaní jej *Zakorenenosti* v roku 2023, keď uplynulo práve osemdesiat rokov od autorkinej smrti, sme s vďakou privítali možnosť poskytnutú vydavateľstvom Európa pripraviť na druhé vydanie aj knihu *Duchovná autobiografia*, ktorá pôvodne vyšla vo vydavateľstve Kalligram v roku 2006, ale už viac rokov bola vypredaná. Ako titul tohto druhého, opraveného a rozšíreného, vydania sme ponechali názov jedného z textov, *Duchovná autobiografia*, keďže výstižne charakterizuje aj obsah ostatných Weilovej textov. Tie nevypovedajú iba o predmete autorkinej reflexie, ale vždy sú aj svedectvom o jej intelektuálnom a duchovnom vývoji a smerovaní. Považovali sme však za vhodné využiť túto príležitosť a predchádzajúce vydanie rozšíriť a obohatiť. Preto sme sa rozhodli zaradiť sem aj všetky ostatné texty Simone Weilovej, ktoré sme dosiaľ preložili a publikovali inde,¹ a navyše preložiť ďalšie, doteraz nevydané v slovenskom preklade.

Prv uverejnené texty sme znova prečítali, na niektorých miestach sme ich porovnali s francúzskym originálom, urobili sme v nich viaceré opravy a stylistické zmeny, tam, kde sme to považovali za užitočné, sme doplnili prekladateľské poznámky.

Nové vydanie odzrkadľuje náš prekladateľský vývoj, ako aj celkový vývoj našej hermeneutickej situácie. Je to dôverne známe nielen prekladateľovi, ale každému premýšľavému čitateľovi: v určitom období života nás dôraznejšie oslovujú isté témy a formulácie, vstupujú do nás priamo, akoby otvorenými dverami, sme nimi zasiahnutí, no iné nás mihajú takmer bez povšimnutia. A hľa, uplynie kratší či dlhší čas a tieto (prv temer nejestvujúce) myšlienky zrazu pre nás a v nás samých obživnú. Hoci predtým sme ich samovoľne prehliadali, odrazu z nich vyrastajú živé vlákna a spájajú ich s inými myšlienkami a témami, ktoré v nás žili už predtým. Takto prepojené utvárajú

1 Ide o texty uverejnené v knihe Marie-Madeleine Davyová, *Simone Weilová/Simone Weilová, List Joëvi Bousquetovi a iné texty*, Hronka, Bratislava 2017. (Pozn. prekl.)

nepredvídateľné kompozície, ich prvky sú poprepájané raz zreteľnými, inokedy v hĺbke sa vinúcimi skrytými líniami, ktoré čakajú na to, aby náš život dozrel do chvíle, keď táto línia jasne vystúpi pred náš vnútorný zrak a osvetlí nám určitú súvislosť. Vari by sme tento vnútorný vývoj k rastúcej schopnosti poňať väčšiu komplexnosť myšlienok a ich vzájomných odkazov mohli spojiť s Weilovej pojmom „mnohorakých čítaní“² a jej dôrazom na myšlienkové uchopovanie komplexných a viacúrovňových vzťahov. Práve načrtnutý obraz vypovedá o tom, čo môžeme označiť ako našu hermeneutickú situáciu. Porozumenie textu sa viaže nielen na intelektuálnu výbavu, vzdelanie, ktoré by sme mohli chápať horizontálne, ale aj na vertikálny rozmer, na hĺbku zvnútorňovania, v akej sa nás dotýkajú životné skúsenosti, s ktorými opäť a novým spôsobom prichádzame do styku napríklad pri čítaní. Dovoľujeme si povedať, že toto vedomie intenzity našej vnútornej zaangažovanosti je pri čítaní textov Simone Weilovej vždy v pozadí akosi prítomné a pri ich čítaní máme vždy nádej na to, čo sme opísali vyššie: že pred nás vystúpi nová oživená súvislosť ako svedectvo o našom vlastnom ľudskom vývoji, ktorý si práve vďaka čítaniu (Weilovej) textu uvedomíme. Weilová patrí k tým autorom, u ktorých všetko napísané vychádza z páľčivej bytostnej naliehavosti a môže sa nám skutočne prihovoriť iba v dotyku s našou vlastnou bytostnou naliehavosťou.

Nazdávame sa, že ktorákolvek z Weilovej kníh sa pre pozorného čitateľa môže stať jeho *livre de chevet*. Toto spojenie sa zvykne prekladať ako „oblúbená kniha“. Ak by sme však chceli rozvinúť jeho etymológiu a s ňou súvisiacu obraznosť, môžeme podotknúť, že slovo „chevet“ označuje záhlavie posteľe. Ide teda o knihu, ktorú máme pri sebe v okamihu zaspávania a je nám natoľko blízka, že by sme si ju radi vzali na púť tam, kam si berieme iba svoj vnútorný obsah. Každý z Weilovej čitateľov iste potvrdí, že v jej textoch sa stretol s myšlienkami, ktoré mu neodbytné prenikli do duše a vyryli v nej brázdou, odolnú voči nánosom času. Veríme, že druhé, opravené a rozšírené, vydanie

2 Pozri napr. Simone Weilová, *Tiaž a milosť*, preklad Andrej Záthurecký, Európa, Bratislava 2021, s. 40 a s. 129-130. (Pozn. prekl.)

textov Simone Weilovej prinesie slovenskému čitateľovi čo najviac podnetov na reflexiu vlastnej ľudskej situácie a zavšezda aj radosť z vnútorných objavov.

Andrej Záthurecký

NIKOĽKO ÚVAH O POJME HODNOTY³ (1941)

* * *

Len čo sa Simone Weilová usadila v Marseille,⁴ začlenila sa do tunajšej intelektuálnej komunity, ktorá bola z veľkej časti sústredená okolo časopisu Cahiers du Sud. Objavila revue pre poéziu Yggdrasil, v ktorej si mohla prečítať Valéryho Kurz poetiky na Collège de France, zapísaný jedným poslucháčom. Úvodná prednáška dávala do vzťahu hodnotu textu a „výmenný kurz“, ktorý podmieňuje „výmenu“ medzi autorom-výrobcom a čitateľom-spotrebiteľom. Táto trochu cynická koncepcia a jej vľúdne posmešný tón vyvolali vo filozofke reakciu. Do Zapisníka (ide o prvý Zapisník z Marseille) si poznačila: „Valéry: Kurz poetiky. Začína úplným abstrahovaním od akejkoľvek úvahy o hodnote (pričom nejde o nič iné ako o hodnoty), ďalej opisuje. Postup, ktorý je veľmi poučný (ale iba ako postup) na odkrytie významu skrývajúceho sa v hodnote.“

Text Simone Weilovej, napísaný pravdepodobne začiatkom roku 1941, je bod za bodom odpoveďou na provokujúce Valéryho úvahy. Ukončuje ho náhle práve zmienkou o Valérym, keď si uvedomila, že problematiku už prebrala a odpovedala na námietky.

Rukopis je neúplný, práca nie je dokončená. Možno práve preto až do dnešného dňa nebol publikovaný. Napriek tomu v ňom

3 Zdroj pôvodného textu: Quelques réflexions autour de la notion de valeur, In: Simone Weil, *Œuvres*, Quarto Gallimard, Paris 1999, s. 119-126.

Autorkou úvodných textov v kurzíve, ktoré sa nachádzajú pred samotnými Weilovej textami, je francúzska editorka, pani Florence de Lussy, ktorá venovala dvadsaťsedem rokov editorskej práci na vydávaní súborného diela Simone Weilovej. Takisto všetky poznámky pod čiarou, ktoré nie sú označené ako poznámky prekladateľa, sú poznámkami francúzskej editorky. (Pozn. prekl.)

4 Rodina Weilovcov opustila 15. júna 1940 Paríž a odišla na juh, do neokupovanej zóny. Po zastávke vo Vichy a Toulouse prišli 15. septembra do Marseille. Simone sa v tomto období stretla s dominikánom Otcom Perrinom (1905-2002), katolíckym mysliteľom a spisovateľom Gustavom Thibonom (1903-2001) či básnikom Joëom Bousquetom (1897-1950). V januári 1941 Simonin brat André s rodinou odchádza do Spojených štátov amerických, kam ich v máji 1942 bude nasledovať aj Simone s rodičmi. Predtým sa zastavia v Casablanke a do New Yorku pricestujú 6. júla 1942. Simone v novembri toho istého roku odchádza do Veľkej Británie, kde 24. augusta 1943 zomiera. (Pozn. prekl.)

treba vidieť kľúčový text, ktorý je akousi chartou nového spôsobu premýšľania v ťažkej dobe, keď boli zničené všetky hodnoty. V závere jedného textu o kvantovej teórii Weilová až slávnostným tónom vyslovuje to, o čo sa v danej chvíli v našej civilizácii hralo: „Búrka, ktorá navôkol zúri, vyvrátila všetky hodnoty, zrušila ich hierarchiu a všetky ich spochybnila, aby ich mohla vážiť na vždy falošných váhach sily.“

* * *

Pojem hodnoty stojí v centre filozofie. Každá reflexia o pojme hodnoty, o hierarchii hodnôt je filozofická; ak sa na to pozrieme zblízka, každé myšlienkové úsilie týkajúce sa nejakého iného predmetu než hodnoty je filozofii cudzie. Z toho plynie, že samotná hodnota filozofie je mimo diskusie. V mysli všetkých ľudí je totiž vždy prítomný pojem hodnoty; každý človek smeruje svoje myšlienky a skutky k nejakému dobru a nemôže konať inak. Na druhej strane hodnota je výlučne predmetom reflexie; nemôže byť predmetom skúsenosti. Zákon ľudského života je v istom zmysle takýto: najprv filozofovať, potom žiť; vybrať si v nejakej situácii život, alebo smrť zahŕňa totiž porovnanie hodnôt. Pravda, ľudia takmer nikdy nereflektujú hodnoty, ktoré riadia ich úsilie; je to preto, lebo sú presvedčení, že majú dostatočné dôvody nato, aby ich prijali.

Kritérium hodnôt je pre každého človeka tou najvyššou nevyhnutnosťou; zároveň ho však nijaký človek nemôže nikdy dosiahnuť. Každé ľudské poznanie je totiž hypotetické; dôkazy sú založené na vopred dokázaných teorémach alebo na axiómach, fakty konštatované vďaka zmyslovým orgánom sú pokladané za fakty iba v tej miere, v akej sa spájajú s inými faktami; lenže hodnota nemôže byť predmetom hypotézy. Hodnota je niečo, čo prijímame bezpodmienečne. Naš život je v každom okamihu nasmerovaný podľa nejakého systému hodnôt; v momente, keď systém hodnôt dáva životu smer, nie je prijímaný podmienečne, jednoducho sa prijíma. Pretože poznanie je podmienené, hodnoty nemôžu byť poznané.

Nemôžeme sa však vzdať ich poznania, znamenalo by to totiž, že sa vzdáme toho, že im budeme veriť, čo je nemožné, keďže

ľudský život nemôže nebyť nasmerovaný. V samom strede ľudskeho života je teda rozpor.

Tieto úvahy pôsobia abstraktne, keďže sa ťažko vyjadrujú slovami. Ale uvedený rozpor je neprestajne a v mnohých formách základnou drámou človeka a ľahko naň môžeme poskytnúť toľko konkrétnych príkladov, koľko len chceme. Každý umelec napríklad vie, že nemôže jestvovať kritérium, ktoré by umožnilo s istotou určiť, že jedno dielo je krajšie než iné. Každý umelec však vie, že existuje hierarchia estetických hodnôt, že sú krajšie a menej krásne veci, alebo že sú veci, ktoré sú krásne, a veci, ktoré krásne nie sú. Ak by to nevedel, nevyvíjal by úsilie, ktoré je potrebné na zavŕšenie diela, neopravoval by ho, nepokračoval by ďalej. Pretože umelec je v situácii, že sa musí neustále načahovať za krásou, ktorú nepozná, každé tvorivé umelecké úsilie je poznamenané úzkosťou. Každá ľudská situácia môže byť predmetom podobnej analýzy.

Všetko, čo možno brať ako účel, sa teda vymyká akémukoľvek definovaniu. Prostriedky, ako napríklad moc, peniaze, sa dajú ľahko definovať, preto sa veľa ľudí orientuje výlučne na získavanie prostriedkov. Takto ale upadajú do rozporu, lebo keď sa prostriedky berú ako účel, je v tom rozpor.

[Tu chýba časť rukopisu.]

Čo viac si môže žiadať duch, ktorý nastoľuje usporiadanie hodnôt? Má vari odpovedať na otázku, či si je istý, že niečo má hodnotu? Nie je vari všetko rovnako bez hodnoty? Táto otázka je nezmyselná, nie iba preto, lebo nejestvuje metóda, ako na ňu nájsť odpoveď, ale aj z hlbšieho dôvodu. Možnosť položiť túto otázku spočíva výlučne na možnosti spájať slová; duch nedokáže skutočne položiť túto otázku; nemôže si byť skutočne neistý, či pojem hodnoty je, alebo nie je niečím fiktívnym. Nech sú dispozície ducha hocaké, duch podstatne a vždy smeruje k hodnote a na samotný pojem hodnoty nedokáže nazerať ako na neistý bez toho, aby nazeral na vlastnú existenciu ako na neistú, čo je pre neho nemožné.

Akú neistotu môžeme mať o samotnom poradí, aké reflexia nastolila medzi hodnotami? Sám princíp tohto poradia bráni mať neistotu. Len čo sa medzi mojimi myšlienkami objaví usporiadanie,

vd'aka ktorému hodnota určitého úsudku podmieňuje hodnotu všetkých ostatných, s výnimkou tých, ktoré sú pred ním a ktoré poznám, čo viac si žiadať? Môžem predpokladať nejakú inú ideu, o ktorej by som sama nevedela, ktorá by bola pravdivejšia než tie, čo som pri triedení umiestnila na čelo, a ktorá by im mohla protirečiť? Ved' porovnanie hodnoty dvoch ideí predpokladá jedného ducha, ktorý obidve tieto idey myslí; uvedenú ideu teda musím chápať ako takú, ktorú si môžem myslieť; v takom prípade ju však budem chápať ako súcu na začlenenie do hierarchie ideí a ako nasledujúcu po prvých ideách, takže nebude mať väčšiu hodnotu ako ony. Pretože hodnota je vlastnosťou môjho myslenia,⁵ hierarchia hodnôt, ktorú uchopujeme, je istá; nič, čo by bolo voči môjmu mysleniu vonkajšie, ju nemôže poprieť; nič, čo by bolo voči môjmu mysleniu vonkajšie, nemôže zasiahnuť do pojmu hodnoty. Nato, aby sme videli, aký to má dosah, si treba spomenúť, že pravda je hodnotou myslenia. Slovo pravda nemôže mať iný význam.

Prísnosť a určitosť filozofického skúmania sú také veľké, aké len môžu byť; vedy sa k tomu sotva približujú. Treba preto urobiť záver, že filozofická reflexia je bezchybná? Áno, je bezchybná, ak sa vykonáva. No ľudská situácia výkon reflexie (v prísnom zmysle tohto slova) takmer znemožňuje. Duch je smerovaním k nejakej hodnote, ako by sa teda mohol odpútať od hodnoty, ku ktorej smeruje, aby o nej dokázal uvažovať, posúdiť ju a zaradiť vzhľadom na ostatné hodnoty? Toto odpútanie si vyžaduje úsilie, no každé úsilie ducha je smerovaním k hodnote. Aby teda duch mohol uskutočniť toto odpútanie, musí naň nazerať ako na najvyššiu hodnotu. Aby však videl v tomto odpútaní hodnotu, ktorá stojí nad ostatnými hodnotami, musí byť od všetkých ostatných hodnôt už odpútaný. Je to bludný kruh, takže výkon reflexie pôsobí ako zázrak; túto zázračnosť vyjadruje slovo milosť. Ilúzia odpútanosti je častá, lebo ako odpútanosť sa neraz chápe prostá hodnotová

5 Francúzske „la pensée“ sice označuje myslenie, ale zároveň treba mať na pamäti, že jeho sémantické pole je širšie, ako je to v prípade slovenského pojmu „myslenie“. Na mnohých miestach Weilovej textov by sme ho mohli prekladať aj ako „myseľ, duch“. Potom teda nejde iba o myslenie v úzkom význame slova nejakého racionálneho výkonu, ale skôr o onen vyšší princíp, ktorého prejavom je takto úzko chápané myslenie. Prosíme čitateľa, aby to mal na mysli aj pri ďalšom čítaní Weilovej textov. (Pozn. prekl.)

zmena. Hráč v plnom zápale hry, zadúšajúci sa a napätý, sa nepýta, prečo túži vyhrať, v akom zmysle je jeho túžba vyhrať oprávnená; nemôže sa na to pýtať. Po niekoľkých hodinách úzkosti sa v jeho mysli možno takáto otázka objaví. Ale nie preto, že by sa bol odpútal, no preto, lebo pre vyčerpanosť sa pre neho stal hodnotou odpočinok, nie výhra. Odpútanosť, ktorú si vyžaduje filozofická reflexia, je odpútanosťou nielen od hodnôt, ktoré sme prijali pred hodinou, včera, pred rokom, ale od všetkých hodnôt bez výnimky, vrátane tých, ku ktorým práve smerujeme. Obrazom odpútanosti je hráč, ktorý by vo chvíli, keď dychtivo očakáva výhru, postavil ju na rovnakú úroveň ako odpočinok, pôžitok z dobrého jedla, dobre vykonanú prácu, priateľstvo alebo hocktorý iný možný predmet túžby a nestranne by tieto predmety porovnal. To by bol naozaj zázrak.

Môžeme teda vidieť, že filozofia nespočíva na získavaní poznatkov ako veda, ale na premene celej duše. Hodnota je niečo, čo sa netýka iba poznania, ale aj zmyslovosti a konania; niet filozofickej reflexie bez podstatnej premeny zmyslovosti a praxe života, bez premeny, ktorá má rovnaký dosah na najbežnejšie i najtragickejšie okolnosti života. Pretože hodnota je nasmerovaním duše, kladenie hodnoty a smerovanie k nej je jednou a tou istou vecou; ak zároveň myslíme dve hodnoty – čo môže spôsobovať muky –, obrátíme sa skôr k tej, ktorú kladieme na prvé miesto. Reflexia predpokladá premenu v smerovaní duše, ktorú nazývame odpútaním sa; predmetom reflexie je nastolenie hierarchického usporiadania hodnôt, teda nové nasmerovanie duše. Odpútanosť je bezvýhradným vzdaním sa všetkých možných cieľov, vzdaním sa, ktoré na miesto budúcnosti kladie prázdno, podobne ako by to urobila bezprostredná blízkosť smrti. Preto sa odpútanosť v antických mystériách, v platónskej filozofii, v sanskrtských textoch, v kresťanskom náboženstve a pravdepodobne vždy a všade prirovnávala k smrti a na zasväcovanie do múdrosti sa nazeralo ako na prechod smrťou. Túto myšlienku možno nájsť už v najstarších zachovaných textoch o ľudskom myslení, teda v egyptských, a je nepochybne taká stará ako samo ľudstvo. Každé hľadanie múdrosti je teda obrátené k smrti. No odpútanosť, o ktorú ide, nie je bez predmetu. Predmetom odpútaného myslenia je nastolenie skutočnej

hierarchie hodnôt, všetkých hodnôt; jej predmetom je teda spôsob života, lepšieho života, nie však niekde inde, ale tu a teraz, lebo usporadúvané hodnoty sú hodnotami tohto sveta. To znamená, že filozofia sa obracia k životu, prostredníctvom smrti sa zameriava na život. Ale reflexiou nastolený poriadok hodnôt nie je nastolený raz a navždy; duša je doň uzavretá iba v tom zmysle, že ho myslí a myslí ho iba prostredníctvom reflektujúceho úsilia. Múdrosť je neustálym pulzovaním od smrti k lepšiemu životu a od lepšieho života k smrti; bez tohto pulzovania by všetko upadlo.

Tvrdenie o bezchybnosti filozofickej reflexie je v úplnom protiklade k bežnému názoru. Všeobecne sa filozofia pokladá iba za domnienky. Dôvodom tohto názoru sú rozpory medzi systémami a vo vnútri každého zo systémov. Rozšírený názor je taký, že každý filozof má systém, ktorý je v rozpore so všetkými ostatnými. To je ale ďaleko od pravdy. Jestvuje totiž filozofická tradícia, ktorá je s veľkou pravdepodobnosťou rovnako stará ako samo ľudstvo a ktorá, dúfajme, rovnako dlho aj potrvá. Hoci nie všetci, čo si hovoria filozofi, čerpajú z tejto tradície ako zo spoločného prameňa, aj tak je ich dosť, takže ich myšlienky sú si veľmi príbuzné. Platón je nepochybne najdokonalejším predstaviteľom tejto tradície, ktorou sa inšpiruje aj *Bhagavadgíta*; ľahko by sa dali uviesť príklady aj z egyptských a čínskych textov. Z modernej Európy treba citovať Descarta a Kanta; spomedzi nedávnych mysliteľov sú to vo Francúzsku Lagneau a Alain,⁶ v Nemecku Husserl. Ako filozofiu tu označujeme práve túto filozofickú tradíciu. Vôbec jej nemožno vyčítať variácie, ktorými prechádza, je totiž jediná, večná, neschopná pokroku. Jediné vynovenie, ktorého je schopná, sa týka vyjadrovania: človek sa vyjadruje pre seba a pre tých, čo ho obklopujú takým spôsobom, ktorý má vzťah k podmienkam doby, civilizácie, prostredia, v ktorom žije. Takáto premena je žiadateľná v každej dobe a je aj jediným dôvodom, pre ktorý sa oplatí znova písať o tom, o čom písal už Platón.

6 Jules Lagneau (1851-1894) bol prvým profesorom filozofie Émila Augusta Chartiera (1868-1951) na lýceu vo Vanves. Chartier, prezývaný Alain, bol profesorom filozofie Simone Weilovej na parížskom lýceu Henricha IV. a mal na ňu zásadný vplyv. (*Pozn. prekl.*)

Hlboká totožnosť týchto filozofií je skrytá za zjavnými rozdielmi, ktoré spočívajú v ťažkostiach so slovníkom. Jazyk nie je stvorený, aby vyjadril filozofickú reflexiu; reflexia môže používať jazyk iba vďaka tomu, že si prispôsobuje slová a tým mení ich význam, pričom však nový význam nemôže byť definovaný slovami; význam sa objavuje iba prostredníctvom súboru formúl, ktorými autor vyjadruje svoje myslenie. Netreba teda iba poznať všetky formuly, ale ich aj vnímať ako celok. Nato je potrebné nazerať na ne z rovnakého uhla pohľadu ako autor a vstúpiť do stredu autorovho myslenia. S filozofickým dielom je to podobné ako s niektorými obrazmi; kým nezaujmemo miesto, z ktorého sa všetko usporiada, sú iba beztvarym zhlukom farieb. Preto porovnávať tvrdenia rôznych autorov nemá nijaký zmysel. Ak ich chceme porovnávať, musíme zaujať miesto v strede myslenia každého z nich a až potom sa dozvieme, či diela majú alebo nemajú spoločného ducha. Filozof možno vôbec nevykoná toto úsilie vo vzťahu k svojim predchodcom, takže ani nevie, že je im podobný. Nie je však dôležité, či to vie, alebo nie.

Pravda, sú autori, ktorí sa touto tradíciou neinšpirujú; keďže filozofická reflexia predpokladá odpútanosť a tá je istým druhom zázraku, nie je na tom nič prekvapujúce. Mnohí autori, ktorí sa sami považujú a aj sú označovaní za filozofov, v prísnom zmysle slova nie sú schopní reflexie, alebo jej aspoň nie sú schopní v takej miere, aby sa ňou inšpirovalo celé ich dielo. Ale aj medzi týmito autormi sú niektorí takmer prvotriedni a ich diela si zaslúžia veľkú pozornosť. Napokon, ani autori, ktorí praktizujú reflexiu, sa ňou neinšpirujú neprestajne a vo všetkých bodoch; ich myslenie má slabiny, ktoré završujú rozdiely medzi mysliteľmi tej istej krvnej skupiny.

Pokiaľ ide o rozpory, obsahuje ich každé filozofické myslenie. Rozpornosť zd'aleka nie je nedokonalosťou filozofického myslenia, je jeho základnou črtou, bez ktorej by išlo iba o falošné zdanie filozofie. Skutočná filozofia totiž nič nekonštruuje; predmet má daný, sú to naše myšlienky; ako hovoril Platón, iba ich inventarizuje; ak v priebehu inventarizácie narazí na rozpory, nemá ich rušiť, lebo by klamala. Práve filozofi, ktorí sa pokúšajú vytvárať systémy, aby eliminovali tieto rozpory, zdanlivo ospravedlňujú presvedčenie, že

filozofia sa zakladá na dohadoch; variabilita systémov je totiž nekonečná a niet dôvodu, prečo dať jednému systému prednosť pred iným. Z hľadiska poznania stoja tieto systémy nižšie ako domnienky. Domnienky sú totiž nižšími formami myšlienok, no tieto systémy nie sú myšlienkami. Nemôžeme ich [tieto systémy – pozn. prekl.] totiž mysliet'. Ak by hoci len na okamih boli mysliteľné, eliminovali by sme na tento okamih rozpory, o ktorých je reč, no rozpory nemôžeme eliminovať. Rozpory, ktoré reflexia nachádza v myslení, keď ho inventarizuje, sú pre myslenie zásadné, a to sa týka aj myslenia výrobcov systémov; rozpory sú prítomné v ich myslení aj vtedy, keď vyrábajú alebo prezentujú svoje systémy; no ich prehnané ambície ich nútia používať slová spôsobom, ktorý nie je v súlade s ich myslením. Tí, čo popierajú realnosť vonkajšieho sveta, majú v okamihu, keď to robia, ten istý pocit realnosti svojho stola a stoličky ako hocktorý sedliak; aj svoje vnemy odlišujú od snov rovnako ako hocktorý sedliak. Vezmime si ešte jasnejší príklad: tvrdenie, že čiara má určitú dĺžku a zároveň obsahuje nekonečné množstvo bodov, v sebe zahŕňa rozpor. O jednej a tej istej veci totiž premýšľame ako o zároveň konečnej a nekonečnej. Iba túžba po odstránení tohto rozporu doviedla Grékov k tvrdeniu, že čiara pozostáva z konečného množstva bodov. Tvrдили niečo, čo si nemysleli; je nemožné mysliet' si to. Totiž: takú časť čiary, ktorá sa v celej čiare opakuje konečným počtom násobkov, nemôžeme chápať inak ako určitú dĺžku, a nijakú dĺžku nemôžeme chápať ako nedeliteľnú. Rozpor, ktorý sme chceli odstrániť, sa objavuje znova; bolo by bývalo lepšie poukázať naň. Rozhodujúci pokrok by mohol nastať, keby sme sa rozhodli čestne poukázať na podstatné rozpory myslenia a neusilovali sa márne odstrániť ich; stratilo by sa tým veľké množstvo bezobsažných formúl, a to nielen z filozofie, ale aj z vied, vrátane tých najexaktnejších. Pokiaľ ide o uzavreté systémy, skonštruované so zámerom eliminovať základné rozpory myslenia, chápeme, že ich hodnota je výlučne poetická; v tomto smere je Valéryho tvrdenie celkom oprávnené.

SKÚSENOŠŤ ZO ŽIVOTA V TOVÁRNI⁷ (OTVORENÝ LIST JULESOVI ROMAINSOVI) (1941)

* * *

Simone Weilová pracovala do 22. augusta 1935 v továrni Renault.⁸ V októbri odišla na profesorské miesto do Bourges. Keď koncom roka čítala deviaty a desiaty zväzok Ľudí dobrej vôle od Julesa Romainsa,⁹ vzhľadom na nedávnu skúsenosť s prácou v továrni nemohla nereagovať. Začala písať dlhý list, ktorý napokon neodoslala. V liste zdôrazňuje silný pocit kolektívneho života, „ktorý vzniká z toho, že sa zúčastňujeme na práci vo veľkej továrni“.

K práci na svojom náčrte sa vracia v roku 1941 v Marseille. To, čo malo byť pôvodne listom, sa mení na článok, pravdepodobne po prejave maršala Pétaina 1. marca v Saint-Étienne (v jednej zo zachovaných verzií textu Weilová na neho naráža). Pétain sa v ňom obrátil na robotníkov a oznámil vytvorenie Charty práce. Časopis Économie et humanisme, založený na začiatku roku 1942 Reném Moreuxom a dominikánom Ocom Josephom Lebreтом, uverejnil Weilovej článok pod pseudonymom Émile Novis vo svojom druhom čísle (jún-júl).

Simone Weilová opustila Marseille, preto nemohla dozerat' na práce predchádzajúce uverejneniu článku; bolo v ňom urobených veľa úprav: niektoré odseky boli prehodené, mnoho bolo zmeneného a – čo je hlavné – dva úryvky z prejavu maršala Pétaina boli umiestnené do záhlavia textu. Pani Selma Weilová¹⁰ upravila po vojne text do pôvodnej verzie pre vydanie knihy La Condition ouvrière (1951).

7 Zdroj pôvodného textu: Expérience de la vie d'usine, In: Simone Weil, *Œuvres*, Quarto Gallimard, Paris 1999, s. 193-210. (Pozn. prekl.)

8 Pracovala tu od 6. júna 1935 ako frézárka. (Pozn. prekl.)

9 Jules Romains (1885-1962), francúzsky spisovateľ, filozof, básnik a dramaturg, od roku 1946 bol členom Francúzskej akadémie. (Pozn. prekl.)

10 Salomea (Selma) Weilová, rodená Reinherzová (1879-1965), bola matkou Simone Weilovej a matematika Andrého Weila (1906-1998). Po dcérinej smrti sa starala o jej pozostalosť. (Pozn. prekl.)

Nasledujúce riadky hovoria o skúsenosti zo života v továrni, ktorá sa datuje do obdobia pred rokom 1936. Pre mnohých ľudí, ktorí sa dostali do priameho styku s robotníkmi iba cez Ľudový front,¹¹ môžu byť prekvapujúce. Situácia robotníkov sa neustále mení, jeden rok môže byť iná než nasledujúci rok. Ale obdobie spredu roku 1936, ktoré bolo pre hospodársku krízu veľmi tvrdé a surové, odráža situáciu proletárov lepšie než doba, ktorá nasledovala a ktorá sa môže javiť ako sen.

Oficiálne vyhlásenia tvrdia, že Francúzsky štát¹² sa bude odteraz usilovať skončiť s údelom proletárov, čiže s tým, čo je znevažujúce na živote, aký musia znášať robotníci, či už je to v továrni, alebo mimo nej. Prvým problémom, ktorý treba zdolať, je nevedomosť. Posledné roky dali pocítiť, že továrenskí robotníci sú vlastne vykorenení, sú v exile na území vlastnej krajiny. Nevieme však prečo. Prechádzať sa po predmestiach, nazerať do smutných a temných izieb, domov, ulíc, veľmi nepomôže pochopiť, ako sa tam žije. Nešťastie robotníka v továrni je ešte záhadnejšie. Sami robotníci môžu o tom veľmi ťažko písať, rozprávať, ba dokonca premýšľať, lebo prvým dôsledkom nešťastia je to, že myslenie chce pred ním uniknúť; nechce sa zaoberať nešťastím, ktoré ho zraňuje. Preto robotníci, keď hovoria o vlastnom údele, najčastejšie iba opakujú propagandistické výrazy, vytvorené ľuďmi, ktorí nie sú robotníci. Prinajmenej rovnako ťažké je to aj pre bývalého robotníka; ľahko sa mu hovorí o jeho niekdajšom údele, ale ťažko sa mu naň skutočne myslí, pretože nič neupadne do zabudnutia rýchlejšie ako minulé nešťastie. Talentovaný človek môže vďaka rozprávaniu a cvičeniu predstavivosti niečo z toho uhádnuť a opísať zvonka; Jules Romains venoval továrenskému životu jednu

11 Ľudový front (franc. *Front populaire*) bol koalíciou ľavicových strán, ktorá vládla vo Francúzsku od mája 1936 do apríla 1938. Jeho príchod k moci predstavoval šok pre veľkú časť francúzskej elity a buržoázie. (Pozn. prekl.)

12 Francúzsky štát bol oficiálny názov vichystického režimu, schválený ústavným zákonom z 10. júla 1940, ktorý dal všetky právomoci maršalovi Pétainovi. (Pozn. prekl.)

kapitolu v *Luďoch dobrej vôle*.¹³ Ale takto sa nedá dostať veľmi ďaleko.

Ako odstrániť zlo bez toho, aby sme jasne pochopili, v čom spočíva? Nasledujúce riadky môžu hádam aspoň pomôcť sformulovať problém, keďže sú plodom priameho kontaktu so životom v továrni.

Továreň by mohla naplniť dušu silným pocitom kolektívneho života – mohli by sme povedať svorného života –, ktorý vzniká z toho, že sa zúčastňujeme na práci vo veľkej továrni. Všetok hluk má svoj zmysel, svoj rytmus, vychádza z akéhosi veľkého dychu spoločnej práce a účasť na nej je opojná. Je to tým opojnejšie, že to nenaruša pocit samoty. Je tu iba kovový hluk, krútiace sa kolieska, rytie do kovu; hluk, ktorý nehovorí ani o prírode, ani o živote, ale o vážnom, udržiavanom, neprerušovanom pôsobení človeka na veci. V tomto veľkom hluku sme stratení, ale zároveň ho ovládame, pretože z tohto udržiavaného, neprestajného a stále sa meniaceho základu vystupuje – a zároveň s ním splýva – hluk stroja, na ktorom my sami pracujeme. Necítíme sa byť bezvýznamní ako v dave, cítíme sa potrební. Tam, kde sú hnacie remene, môžeme očami hltáť jednotu rytmu, ktorú vníma celé telo prostredníctvom zvukov a všeobecného jemného chvenia. V temných ranných i večerných zimných hodinách, keď žiari iba elektrické svetlo, sú všetky zmysly súčasťou sveta, kde nič nepripomína prírodu, kde nič nie je iba tak, ale všetko je zrážkou, tvrdou a zároveň dobyvateľskou zrážkou človeka s hmotou. Svetlá, prevody, zvuky, tvrdý a chladný kov, všetko prispieva k premene človeka na robotníka.

Keby bol továrenský život takýto, bolo by to priveľmi pekné. Ale je to inak. Takéto sú radosti slobodných ľudí. Tí, ktorými sú zaľudnené továrne, ich nepocitujú, iba ak nakrátko a zriedkavo, pretože to nie sú slobodní ľudia. Môžu ich pocítiť iba vtedy, keď zabudnú, že nie sú slobodní; a zabudnúť na to môžu iba zriedka, lebo jarmo poroby citia prostredníctvom všetkých zmyslov, prostredníctvom tela a cez tisícky drobností, naplňajúcich minúty ich života.

13 Jules Romains, *Les Hommes de bonne volonté*, zv. 9, 2. časť, Robert Laffont, edícia Bouquins, Paríž 1988. (Pozn. prekl.)